

Jodendeportaties, tweede fase

In de nacht van 14 op 15 juli '42 had, zoals wij eerder beschreven, de eerste trein met Joden die naar het oosten gedeporteerd zouden worden, Amsterdam op weg naar het doorgangskamp Westerbork verlaten en daarop waren tot begin september tal van andere treinen gevolgd, zowel uit Amsterdam als uit andere steden. Aanvankelijk hadden de te deporteren Joden zichzelf moeten melden voor zij hun woonplaats verlieten, maar dat hadden zovelen nagelaten (nagelaten, ook na Rauters bekendmaking van begin augustus dat elke Jood die een deportatiebevel naast zich neerlegde, naar Mauthausen gebracht zou worden), dat *IV B 4* en de *Zentralstelle* begin september noodgedwongen tot een ander systeem overgegaan waren: de melding kwam te vervallen en voortaan werden de te deporteren Joden 's avonds na acht uur uit hun woningen gehaald en, voorafgaand aan hun transport naar Westerbork, naar een plaatselijk verzamelpunt gebracht; in Amsterdam werd dat de Hollandse Schouwburg. Daarmee begon de tweede fase van de Jodendeportaties. Het ophalen geschiedde aanvankelijk door de normale gemeentelijke politie, maar toen na enkele weken gebleken was dat de gemiddelde agent die taak niet alleen met tegenzin, maar ook zonder ijver en nauwkeurigheid verrichtte, was zij (eerst in Amsterdam, later ook elders) aan kleine geselecteerde groepen toevertrouwd: NSB'ers en Duitsgezinden die bij de politie dienden, leden van de uit NSB'ers bestaande Hulppolitie en van het Politiebataljon Amsterdam (de 'Schalkhaarders') en personeel van de *Hausraterfassung*; die groepen gingen er avond na avond op uit om de naam- en adreslijsten af te werken die hun door de *Zentralstelle* op grond van de daar aanwezige Jodenkartotheek verstrekt waren.

De eerste fase van de deportaties had een nogal chaotisch karakter gedragen. Zo waren er Joden gedeporteerd die eigenlijk niet gedeporteerd hadden mogen worden: protestants-gedoopte en gemengd-gehuwde Joden, Joden die werkzaam waren in bedrijven met *Wehrmacht*-orders, Joden wier aanvraag om niet langer als *Volljude* erkend te worden, bij het bureau van Calmeyer in onderzoek was, en Joden die een aanstelling hadden bij de Joodse Raad. In totaal waren in de eerste fase, van midden juli tot begin september dus, ruim dertienduizend Joden uit Westerbork naar het oosten doorgezonden. Het werden er in september zesduizendzeshonderd-vijf-en-zeventig